

Opdrachtgever

M.E. Vastgoed Ontwikkeling B.V.

Contactpersoon

dhr. H.J. Seesink

CSO adviesbureau

Contactpersonen

dhr. A. N. de Keijzer
dhr. W. Visser

Postbus 2
3980 CA Bunnik

Tel: 030 – 659 43 21
Fax: 030 – 657 17 92

www.cso.nl

Nader onderzoek Flora- en faunawet planlocatie Vierde Broekdijk te Aalten

Onderzoeksterrein gelegen binnen kilometerhok X236 – Y436

Opdrachtgever	
M.E. Vastgoed Ontwikkeling B.V. p/a Postbus 91 7090 AB Dinxperlo	
Contactpersoon dhr. H.J. Seesink	
CSO adviesbureau	
Contactpersonen dhr. A. N. de Keijzer dhr. W. Visser	
Projectcode CSO	08L090
Datum	02-06-2008
Projectleider	dhr. A. N. de Keijzer
Status	Definitief

Inhoudsopgave

	blz.
Inhoudsopgave	1
1 Inleiding.....	2
2 Situatie en Wetgeving.....	3
2.1 Gebiedsbeschrijving	3
2.2 Geplande ingrepen	3
2.3 Flora- en faunawet	3
3 Methode.....	4
3.1 Onderzoeksafbakening	4
3.2 Methode.....	4
4 Resultaten	5
4.1 Resultaten fauna	5
5 Conclusies en Advies	5
5.1 Conclusie.....	5
5.2 Advies:.....	6
6 Literatuur.....	8

BIJLAGEN

BIJLAGE 1	wetgeving
BIJLAGE 2	zorgplicht
BIJLAGE 3	resultaten onderzoek
BIJLAGE 4	soortspecifieke informatie

KAARTEN

KAART-BIJLAGE 1	Regionale ligging van de onderzoekslocatie
KAART-BIJLAGE 2	Situatietekening van de onderzoekslocatie
KAART-BIJLAGE 3	Planschets van de onderzoekslocatie

1 Inleiding

In verband met de voorgenomen herinrichting heeft CSO in opdracht van M.E. Vastgoed Ontwikkeling B.V. een Nader onderzoek Flora- en faunawet uitgevoerd op de planlocatie Vierde Broekdijk te Aalten.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd naar aanleiding van de conclusies geformuleerd in een quickscan Natuurwetgeving (CSO rapportnr. 07L093 datum: 19 december 2007) uitgevoerd op het plangebied.

Deze conclusies waren:

- Nader onderzoek naar het gebruik door vleermuizen en Steenmarters van het plangebied (incl. opstallen).
- Nader onderzoek naar het voorkomen van Kamsalamander, Hazelworm, Levendbarende hagedis en Zandhagedis op het plangebied.
- Controle op in gebruik zijnde schuil- en broedplaatsen door vogels en vleermuizen van de te verwijderen bomen en opstallen.
- Geadviseerd wordt markante bomen op het terrein zo veel mogelijk te ontzien bij de planvorming en uitvoering

Het doel van dit onderzoek is vast te stellen of de geplande ontwikkelingen strijdig zijn, of kunnen zijn met de soortenbescherming van de Flora- en faunawet (2005). In geval van te verwachten knelpunten tussen de planontwikkeling en de Flora- en faunawet, wordt aangegeven wat de vervolgstappen kunnen zijn en welke mitigerende en compenserende maatregelen van toepassing kunnen zijn.

Het resultaat van het Nader onderzoek bestaat uit de uitspraak of, en zo ja, welke ontheffingsplichtige soorten (tabel 2 en 3 soorten van de Flora- en faunawet) aanwezig zijn in het plangebied en welke functie het plangebied heeft voor deze soorten. Hierbij wordt in ogenschouw genomen of volgens de verzamelde gegevens kan worden aangenomen of deze ontheffingsplichtige soorten schade zullen ondervinden van de geplande ingrepen. Op basis van dit nader onderzoek kan een ontheffing worden aangevraagd bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Indien geen ontheffingsplichtige soorten aangetroffen zijn in het plangebied, of als de aanwezige ontheffingsplichtige soorten geen schade zullen ondervinden van de geplande ingrepen, blijven de algemene beschermende bepalingen van kracht in de zin van de algemene zorgplicht (zie bijlage 2).

2 Situatie en Wetgeving

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het plangebied is circa 1.7 ha groot en ligt aan de zuidrand van een bedrijventerrein dat op zichzelf ten zuidwesten van de kern Aalten gelegen is. Het plangebied is op te delen in twee delen;

1. Een noordelijk gelegen deel bestaande uit (soortenarm) grasland met een boerderij en diverse opstallen en vruchtbomen (vogelkers);
2. Een zuidelijk gelegen deel bestaande uit een inmiddels geoogste maïsakker. De zuidpunt van dit deel is enigszins drassig.

Tussen beide delen bevindt zich een gedeeltelijk watervoerende greppel met struikopslag van vlier, wilg, vogelkers en braam. Aan de kant van de Vierde Broekdijk wordt het plangebied begrensd door een watervoerende sloot.

Rond het plangebied zijn houtsingels en kleinschalige bosgebieden aanwezig, voornamelijk bestaande uit beuk, grove den, berk en esdoorn. De houtsingels langs de Vierde Broekdijk bestaan uit zomereiken (ca. 50 jaar oud) met daartussen els, berk, braam en vlier.

De noordgrens van de locatie bestaat uit een (ruig) struweel van braam, vlier, gelderse roos, els, es en rode kornoelje.

De directe omgeving bestaat uit een kleinschalig agrarisch gebied met grasland, akkers en bospercelen. Het landschap is licht geaccidenteerd en wordt doorsneden door enige beken (dichtstbijzijnde is de Keizersbeek, buiten de planlocatie).

Langs de rand van het plangebied bevinden zich permanent watervoerende elementen.

Het onderzoeksgebied zelf heeft geen status in het kader van de Natuurbeschermingswet (1998) (Natura 2000, Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn). Ook zijn dergelijke beschermde gebieden niet in de directe omgeving aanwezig (niet binnen 1 km afstand). Het onderzoeksgebied vorm geen onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Het onderzoek betreft de bepalingen in de Flora- en faunawet (zie bijlage 1)

2.2 Geplande ingrepen

Op de planlocatie is de realisatie van een bedrijventerrein voor bedrijven in de lichte categorie 1 en 2 (en met vrijstelling 3) inclusief parkeergelegenheid gepland (met een landschappelijke inpassing). De voorgenomen ontwikkeling is zodanig dat alle in het plangebied te verwachten planten en dieren zullen worden verstoord, bedreigd en/of uit hun leefgebied worden verjaagd. Mogelijk zijn enkele van de te verwijderen bomen kapvergunningplichtig. De houtwallen rond het gebied behouden hun functie.

2.3 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet voorziet in de bescherming van planten- en diersoorten. De wet bepaald dat er geen schade aan beschermde planten en dieren mag worden toegebracht tenzij er uitdrukkelijk toestemming voor verleend is (het "nee, tenzij" beginsel). Daarnaast erkent de wet dat alle dieren van onvervangbare waarde zijn en daarom geldt de zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en hun leefomgeving. Samengevat kan worden gesteld dat alle vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen en een aantal, meest zeldzame planten, vlinders, libellen, vissen en ongewervelden beschermd zijn.

In de praktijk betekent dit dat bepaalde handelingen ten aanzien van dieren en planten slechts onder strikte voorwaarden mogelijk zijn.

De Flora- en faunawet heeft in die zin dan ook de nodige consequenties bij ruimtelijke ontwikkelingen. Voor een nadere toelichting op de Flora- en faunawet wordt verwezen naar bijlage 1.

3 Methode

3.1 Onderzoeksafbakening

Deze rapportage betreft een soortgerichte inventarisatie naar vleermuizen en steenmarters. Tevens is gekeken naar het voorkomen van salamanders, Hazelwormen en hagedissen. Daarnaast zijn te verwijderen bomen en opstallen gecontroleerd op in gebruik zijnde schuil- en broedplaatsen van vogels en vleermuizen. Er is gericht onderzoek gedaan naar aanwijzingen dat de betreffende beschermde soorten aanwezig zijn in het gebied en welke functie het gebied in dat geval heeft. Dit rapport leent zich als bijlage bij een eventueel noodzakelijke ontheffingsaanvraag.

3.2 Methode

De gebruikte methode is het bij daglicht uitvoeren van een sporenonderzoek in combinatie met visuele waarnemingen. Hierbij zijn terrein, opstallen en bomen onderzocht op verblijfs- of nestplaatsen van vogels en vleermuizen of sporen daarvan.

Op zicht, gehoor en naar sporen (uitwerpselen, veren en braakballen) is gezocht naar de aanwezigheid van standvogels met een vaste rust en verblijfsplaats binnen het plangebied. Dit onderzoek is zowel in de vroege ochtend als 's avonds en 's nachts uitgevoerd.

Het waarnemen en determineren van vleermuizen is 's avonds, 's nachts en in de vroege ochtend gebeurd middels zichtwaarnemingen in combinatie met een detector-onderzoek. In dit geval is een Petterson D240X detector en een Anabat SD1 met PDA gebruikt.

Door middel van het neerleggen van tapijttegels zijn amfibieën en reptielen gezocht. Deze hebben de gewoonte onder deze tegels te kruipen. Daarnaast is gevist naar amfibieën en larven daarvan.

Er is tevens gezocht naar sporen (printen in de bodem, uitwerpselen, haren, e.d.) van de Steenmarter.

Het gehele terrein is tijdens een bezoek bij daglicht doorlopen en, als daar aanleiding toe is, ook buiten de planlocatie. 's Avonds, 's nachts en in de vroege ochtend is met de detector actief gezocht naar vleermuisgeluiden en bij het horen daarvan nagegaan om welke soorten en welke activiteit het gaat en indien mogelijk om welke vliegrichtingen.

Het veldonderzoek is uitgevoerd door drs. J. Mulder, veldbioloog te Apeldoorn.

Er zijn vier veldbezoeken uitgevoerd, op de volgende data:

- 20 april 2008 namiddag en avond;
- 21 april 2008 ochtend;
- 20 mei 2008 namiddag en avond;
- 21 mei 2008 ochtend.

4 Resultaten

4.1 Resultaten

De veldaantekeningen van dit onderzoek zijn opgenomen in bijlage 3.

Tijdens alle bezoeken zijn vleermuizen waargenomen, het betreft voornamelijk de Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*). Daarnaast zijn ook Ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) en Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*) waargenomen. Het waargenomen gedrag bestaat voornamelijk uit foerageren, maar er zijn ook (gedeelten van) vliegroutes van Gewone dwergvleermuizen aangetroffen. Een van de vliegroutes is gesitueerd op het plangebied (ter plaatse van de noordoostrand).

Er is een nestelende spreeuw (*Sturnus Vulgaris*) in de gevel van een stal aangetroffen en nesten van Boerenzwaluwen (*Hirundo Rustica*) in de schuren.

Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor het gebruik van het plangebied door Steenmarter (*Martes foina*), amfibieën (Kamsalamander *Triturus cristatus*) en reptielen (Hazelworm *Anguis fragilis* en hagedissen).

Van de aangetroffen soorten is in bijlage 4 soortspecifieke informatie opgenomen. Er zijn geen aanwijzingen van verblijfplaatsen voor zowel vleermuizen als standvogels binnen het plangebied aangetroffen..

5 Conclusies en Advies

5.1 Conclusie

Geconcludeerd wordt dat het plangebied gebruikt wordt door vleermuizen en vogels. Van de overige gezochte soorten zijn geen aanwijzingen van gebruik van het plangebied aangetroffen. In bijlage 3 zijn de veldgegevens opgenomen met kaartmateriaal over aangetroffen vliegroutes en foerageergebieden.

Voor de 4^e Broekdijk is een druk foerageergebied en een vliegroute voor verschillende vleermuissoorten (Gewone- en Ruige dwergvleermuizen, Laatvlieger).

Tevens zijn diverse vogelsoorten aangetroffen met aantoonbare nestactiviteiten, echter geen sporen van standvogels.

Er zijn geen aanwijzingen van vaste of tijdelijke verblijfplaatsen voor zowel vleermuizen als vogels binnen het plangebied aangetroffen.

Foerageerlocaties:

De foerageerplaatsen van vleermuizen vormen een onderdeel van een groot aantal vergelijkbare foerageerlocaties binnen de omgeving, welke afwisselend door de vleermuizen bezocht worden.

De 4^e broekdijk zelf vormt geen onderdeel van de planlocatie en zolang de beide bomenrijen langs deze weg niet aangetast of onderbroken worden is er geen effect van de planontwikkeling te verwachten op lokale populaties van de Gewone dwergvleermuis.

De begrenzing van het foerageergebied van de Laatvlieger boven de 4^e Broekdijk is wijder dan dat van de Gewone dwergvleermuis en zal zich gedeeltelijk tot boven het plangebied uitstrekken.

Mogelijk zal de geplande bebouwing aldaar een belemmering vormen voor het gebruik van dat deel van het foerageergebied. Het is echter onwaarschijnlijk dat dit mogelijke verlies aan foerageergebied een negatief effect zal hebben op de staat van instandhouding van lokale populaties Laatvliegers.

Daarnaast is het waarschijnlijk dat in de nieuwe situatie na de planontwikkeling nieuwe foerageerplaatsen zullen ontstaan (de Laatvlieger foerageert ook veelvuldig binnen de bebouwde kom, evenals de dwergvleermuizen).

Tevens is het mogelijk dat huidige foerageerplaatsen hun functie behouden.

Vliegroute:

Twee vliegroutes lijken een directe relatie met het plangebied te hebben, één langs de 4e Broekdijk en één in het noordoosten van het plangebied. Het betreft routes voor Gewone dwergvleermuizen en mogelijk Laatvliegers en Ruige dwergvleermuizen (de aangetroffen Rosse vleermuizen zijn niet erg gebonden aan vaste vliegroutes). Waarschijnlijk betreft het routes tussen overnachtingslocaties en foerageergebieden of tussen foerageergebieden.

Het verdwijnen van de lijnvormige landschapselementen langs de 4^e Broekdijk en de noordoostelijke grens van het plangebied zal mogelijk een negatief effect hebben op lokale populaties en is derhalve ontheffingsplichtig. Dat geldt ook voor het doorsnijden en onderbreken van deze elementen. De betreffende lijnvormige landschapselementen bestaan uit de bomenrijen aan weerszijde van de 4^e Broekdijk en de lijn van boom en struikaanplant langs de noordoostgrens van het plangebied (zie kaartbijlage 2).

Verlichting:

De verlichting die in de wijk aangelegd gaat worden kan een negatief effect hebben op vleermuizen. Sommige vleermuissoorten zijn gevoelig voor verstoring door licht zoals de Grootoorvleermuis. Voor de Laatvlieger, de Ruige dwergvleermuis, de Rosse vleermuis en de Gewone dwergvleermuis zal verlichting niet direct verstrend werken. Laatvliegers en Ruige- en Gewone dwergvleermuizen zijn soorten die ook goed gedijen in bebouwde omgevingen.

Verblijfplaats territoriale mannen:

Deze locaties staan bekend onder paarplaatsen waar territoriale mannen zich gedurende maximaal 2 maanden in het najaar (dwergvleermuizen) ophouden en vrouwtjes lokken voor de voortplanting. Hierna vertrekken de vleermuizen naar de overwinterverblijven. Deze paarplaatsen zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet. Het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat de gebouwen gebruikt zullen worden als paarplaats voor de aanwezige soorten. Aanwijzingen zoals uitwerpselen en verstoorde spinrag in de opstallen zijn niet aangetroffen.

Samenvattend:

De aangetroffen beschermde soorten zijn vleermuizen en vogels. Er zijn geen aanwijzingen van vaste of tijdelijke verblijfplaatsen voor zowel vleermuizen als standvogels binnen het plangebied aangetroffen. Er zijn wel broedplaatsen van vogels aangetroffen (Spreeuw en Boerenzwaluw). Verstoring van in gebruik zijnde broedplaatsen is niet toegestaan (ontheffing is niet mogelijk).

Het verdwijnen van de aanwezige foerageerlocaties van vleermuizen door de planontwikkeling zullen naar verwachting geen negatief effect hebben op de staat van instandhouding van lokale populaties van deze vleermuizen.

Het verdwijnen, onderbreken of doorsnijden van vliegroutes zal mogelijk wél een negatief effect hebben op de staat van instandhouding van lokale populaties vleermuizen en is derhalve ontheffingsplichtig.

Indien mitigerende- en compenserende maatregelen kunnen worden toegepast is de aanvraag van een dergelijke ontheffing mogelijk.

De aangetroffen vleermuizen zijn relatief ongevoelig voor lichtvervuiling.

5.2 Advies:

Vanwege de aanwezige broedlocaties van vogels wordt geadviseerd om versturende werkzaamheden uitsluitend buiten het broedseizoen uit te laten voeren. In het kader van de algemene zorgplicht wordt het werken volgens de Natuurkalender ([www. Natuurkalender.nl](http://www.Natuurkalender.nl)) geadviseerd.

Daarnaast wordt geadviseerd in de bouwplannen enkele aspecten van de aanwezige natuurwaarden aandacht te geven.

Behouden en verbetering van bestaande elementen

Belangrijk is dat lijnvormige elementen blijven bestaan, vooral de lijn gevormd door de bomen aan weerszijde van de 4^e Broekdijk en de lijnvormige beplanten langs de noordoostgrens van het plangebied kan van belang zijn voor de oriëntatie van de vleermuizen. Versterking van deze lijnwerking kan gerealiseerd worden door bijvoorbeeld het aanplanten van een bomenrij (bijvoorbeeld langs de noordoostgrens van het plangebied). Het heeft de voorkeur dat binnen het plangebied open plekken of ruigtes aanwezig blijven die als foerageergebied voor vleermuizen kunnen dienen. Mochten de betreffende lijnvormige elementen verdwijnen,

onderbroken- of doorsneden worden, dan is een ontheffing van bepalingen in de Flora-en faunawet noodzakelijk. Deze ontheffing kan aangevraagd worden bij het Ministerie van LNV en er dienen in dat geval o.a. mitigerende en compenserende maatregelen aangegeven te worden.

Maatregelen in de nieuwe wijk

Door het ruim opzetten van de wijk is er voldoende gelegenheid voor groene elementen. Het openbaar groen in de wijk kan bestaan uit ruim opgezette stroken van struweel beplanting van inheems materiaal.

Hoewel de aangetroffen vleermuizen niet bijzonder gevoelig zijn voor lichtverstoring blijft het mogelijk dat ook andere soorten van het gebied gebruik maken. Om verstoring door licht zoveel mogelijk te beperken kan voor de straatverlichting speciale armaturen gebruikt worden die zeer weinig licht naar boven uitstralen.

6 Literatuur

Broekhuizen, S., Hoekstra, N., Laar, V. van, Smeenk, C., Thijssen, J.B.M., 1992, *Atlas van de Nederlandse zoogdieren*, KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Dijkstra, V., 1998, *Belangrijke zoogdiergebieden in Nederland*, Mededeling 37 VZZ, Utrecht.

Limpens, H., K. Mostert, W. Bongers (red.), 1997, *Atlas van de Nederlandse vleermuizen*, KNNV, Utrecht.

Limpens, H.J.G.A., H. Huitema & J.J.A. Dekker, 2007. *Vleermuizen en windenergie, Analyse van effecten en verplichtingen in het spanningsveld tussen vleermuizen en windenergie, vanuit de ecologische en wettelijke invalshoek*. VZZ rapport 2006.50. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem, in opdracht van SenterNovem.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004, 501, *Algemene Maatregel van Bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen*, Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2004.

SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002, *Atlas van de Nederlandse broedvogels, 1998 – 2000*. *Nederlandse Fauna 5*, Nationaal Natuurhistorisch Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey Nederland, Leiden

Internetbronnen:

1. <http://www.natuurloket.nl>
2. <http://www.naturalis.nl/>
3. <http://www.soortenregister.nl/>
4. <http://www.minlnv.nl/>
5. <http://www.Provincie Gelderland.nl/>
6. <http://www.Vogelbescherming.nl/>

Opgesteld door: A.N. de keijzer <i>1/0 H. de Keijzer</i>	Akkoord bevonden door: ing. W. Visser <i>[Handwritten signature]</i>
--	--

Bijlagen

Bijlage 1: WETGEVING

Flora- en faunawet

Ecologische woorden spelen in toenemende mate een rol bij de ruimtelijke planvorming en ruimtelijke ingrepen. Zo is per 1 april 2002 de Flora- en faunawet in werking getreden. De wet sluit aan op Europese natuurregelgeving en is gericht op soortbescherming.

De Flora- en faunawet voorziet in de bescherming van een aantal planten- en diersoorten en gaat uit van het "nee, tenzij"- beginsel. Centraal hierbij staat de zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende planten en dieren en hun leefomgeving. Samengevat kan worden gesteld dat alle vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen beschermd zijn. Wel geldt er een klein aantal uitzonderingen voor zeer algemene soorten als Huismuis, Bruine rat en Zwarte rat. Bovendien is een beperkt aantal, meest zeldzame planten, vlinders, libellen, vissen en ongewervelden beschermd.

In de praktijk betekent dit dat bepaalde handelingen ten aanzien van dieren en planten slechts onder strikte voorwaarden mogelijk zijn. De Flora- en faunawet heeft in de zin dan ook de nodige consequenties bij ruimtelijke ingrepen zoals de voorgestelde planvorming.

Flora

Met betrekking tot beschermde, inheemse planten in relatie tot hun groeiplaats is het verboden deze planten te plukken, verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te onwortelen of op enigerlei wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Fauna

Bepalingen in deze wet ten aanzien van dieren in hun natuurlijke leefomgeving kunnen worden samengevat als:

- Het is verboden dieren behorende tot een beschermde inheemse soort te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
- Het is verboden dieren behorende tot een beschermde inheemse soort opzettelijk te verontrusten.
- Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren behorende tot een beschermde inheemse soort te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
- Het is verboden eieren van dieren behorende tot een beschermde inheemse soort te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Het planvormingsproces en de Flora- en faunawet

Genoemde bepalingen zijn niet nieuw. Vergelijkbare bepalingen waren ook reeds opgenomen in de Natuurbeschermingswet en de Vogelwet 1936. Wanneer u als initiatiefnemer plannen ontwikkelt voor ruimtelijke ingrepen of voornemens hebt dergelijke werkzaamheden uit te (laten) voeren, is het raadzaam vooraf te toetsen of de geplande werkzaamheden mogelijk nadelige gevolgen hebben voor Aanwezige flora en fauna in het plangebied. In beginsel bent u daarvoor als initiatiefnemer zelf verantwoordelijk. Tijdens het plannen van de werkzaamheden dienen de volgende zaken in kaart gebracht te worden.

- Welke beschermde planten- en diersoorten komen in en nabij het plangebied voor?
- Leidt het realiseren van het plan of de uitvoering van de geplande werkzaamheden tot handelingen die in strijd zijn met de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet met betrekking tot planten op hun groeiplaats of dieren in hun natuurlijke leefomgeving?
- Kunnen het plan of de voorgenomen werkzaamheden zodanig worden aangepast dat dergelijke handelingen niet of in mindere mate gepleegd worden?
- Is om de plannen te kunnen uitvoeren of de werkzaamheden te kunnen verrichten een ontheffing (ex. Art. 75 van de Flora- en faunawet) vereist?

De ontheffing

Ten behoeve van de planrealisatie kan het noodzakelijk zijn om ontheffing aan te vragen in verband met de (voorgenomen) overtreding van de in paragraaf 2.1 genoemde verbodsbepalingen. Per 23 februari 2005 is de regelgeving rondom de ontheffingsaanvraag (artikel 75) door middel van een nieuwe AMvB gewijzigd. Hierbij worden drie beschermingsregimes onderscheiden.

Categorie 1. Algemene soorten

Voor de soorten in deze categorie geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet bij onder meer ruimtelijke ontwikkelingen. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Uiteraard geldt wel de algemene zorgplicht.

In deze categorie vallen onder meer algemeen voorkomende zoogdiersoorten als mol, konijn, en amfibieën als bruine kikker en gewone pad.

Categorie 2. Overige soorten

Bij ruimtelijke ontwikkelingen geldt een vrijstelling voor de soorten in categorie 2 als wordt gewerkt volgens een door het ministerie van LNV goedgekeurde gedragscode. Een gedragscode moet door een sector / belangenorganisatie of initiatiefnemer worden opgesteld en ter goedkeuring aan het Ministerie van LNV worden voorgelegd. Zolang er geen gedragscode is, dient in meest situaties een ontheffing te worden aangevraagd. Een ontheffingsaanvraag wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort'.

In deze categorie vallen alle vogelsoorten en een kleine groep van minder algemene diersoorten als eekhoorn en steenmarter.

Categorie 3. Soorten bijlage IV Habitatrichtlijn & Soorten bijlage 1 AMvB

Voor de soorten in deze categorie dient altijd een ontheffing te worden aangevraagd. Ook met een gedragscode kan geen vrijstelling worden verkregen. Een ontheffingsaanvraag wordt getoetst aan drie criteria:

1. er is sprake van een bij de wet genoemd belang. (dit betreft een limitatieve lijst van ander gespecificeerde belangen)?
2. er is geen alternatief aanwezig voor de gewenste ingreep?
3. er wordt geen afbreuk gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort?

In deze categorie zijn zeldzame en kwetsbare soorten opgenomen. Dit betreft onder meer alle vleermuissoorten, zeldzame amfibieën en reptielen, een grote groep vlinders en libellen en enkele plantensoorten.

Bijlage 2: ZORGPLICHT

algemene zorgplicht, art. 2 Ff-wet (LNV 2005):

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor *alle* (en dus niet alleen bescherm-de) in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.
2. Die zorg houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is:
 - dergelijk handelen achterwege te laten waar dit in redelijkheid kan worden gevegd;
 - dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs kunnen worden gevegd om die gevolgen te voorkomen of, indien dat niet mogelijk is, zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Een onderdeel van de Flora- en faunawet is dat de initiatiefnemer invulling moet geven aan de zorgplicht ten aanzien van beschermde planten en dieren. Dit geldt zowel tijdens de uitvoering van de werkzaamheden als ten aanzien van het ontwerp. Geadviseerd wordt om in het ontwerp rekening te houden met de realisatie van nieuw biotoop in de vorm van bijvoorbeeld groenvoorzieningen en waterpartijen. De zorgplicht betekent ook dat gedurende de werkzaamheden rekening gehouden wordt met de beschermde soorten om schade aan deze soorten te voorkomen en de effecten zoveel mogelijk te beperken.

De in de bijlage 1 genoemde wetswijziging (AMvB 501) heeft betrekking op de ontheffingsplicht (artikel 75 van de Flora- en faunawet). Deze wijziging houdt onder meer in, dat voor een aantal algemeen in Nederland voorkomende beschermde soorten een vrijstelling op de ontheffingsaanvraag geldt, mits de zorgplicht in acht wordt genomen. Dit betekent dat, ook voor soorten die onder de vrijstelling vallen, men wel verplicht blijft om bijvoorbeeld het voortplantingsseizoen te ontzien, of vóórdát werkzaamheden starten, dieren te verjagen of weg te vangen (en elders uit te zetten) om te voorkomen dat natuurschade in het kader van art. 9 t/m 11 zal ontstaan. Dus ook voor soorten die onder de vrijstelling vallen dienen mitigerende maatregelen te worden getroffen.

Voor alle beschermde, inheemse (ook de algemeen voorkomende) vogelsoorten geldt vanuit de Flora- en faunawet een verbod op handelingen die nesten of eieren beschadigen of verstoren. Een ontheffing hierop is niet mogelijk. Ook handelingen die een vaste rust- of verblijfplaats van beschermde vogels verstoren, zijn niet toegestaan.

In de praktijk betekent dit dat verstorende werkzaamheden alleen buiten het broedseizoen (dat voor de meeste soorten loopt van maart tot en met juli) uitgevoerd mogen worden.

Voor de verstoring van vaste rust- en verblijfplaatsen, belangrijk leef- of foerageergebied van vogels buiten het broedseizoen kan een ontheffing noodzakelijk zijn. Het betreft hierbij dan over het algemeen horsten, nesten of kolonieplaatsen die jaarrond gebruikt worden. Hieronder kan ook leef- en/of foerageergebied vallen van zeer plaatstrouwe soorten, zoals uilen.

Bijlage 3: Resultaten

Vierde Broekdijk Aalten

Veldbezoeken:

20 april 2008

21 april 2008

20 mei 2008

21 mei 2008

20 april

Overdag werd het terrein verkend en werd er gevist in de op het terrein aanwezige wateren. Ook werden zes tapijttegels (50x50 cm) uitgelegd voor amfibieën/reptielen. De greppel in het midden van het terrein die de akker scheidt van het perceel met gras en paarden bevat slechts plaatselijk en tot maximaal 10 cm diep water en schijnt zomers uit te drogen. Er werden geen vissen gevangen. Langs de Vierde Broekdijk ligt binnen het onderzoeksgebied een zeer eutrofe sloot van circa 35 bij 1 meter. Hier werd ook geen vis aangetroffen. Voor de boerderij ligt een vijver die droog staat en achter de boerderij ligt een kale eendenvijver. Er zijn een boerderij (huis) en een complex van varkensstallen aanwezig. De stallen zijn van beton/steen met golfplaten daken, binnen zeer veel sinrag en zo te zien niet meer in gebruik. In een van de stallen zit een gat in de buitenmuur waarin een Spreeuw nesteld. Binnen in een van de schuren broeden Boerenzwaluwen. Rondom de boerderij diverse afgescheiden perceeltjes met pony's, paarden, ganzen, eenden. Het huis is opgetrokken uit baksteen, heeft een pannendak en een houten windveer en lijkt in principe geschikt voor vleermuizen.

Naast (ten westen van) de boerderij met paarden ligt een perceel dat geheel bestaat uit een maisakker en aan de zuidwestrand geflankeerd wordt door een bos. Op deze akker werden drie Hazen, een Fazantenhen en sporen (prenten) van Ree gezien. De Vierde Broekdijk zelf is een geasfalteerde smalle weg met aan beide zijden een rij bomen (eiken, berken, dennen etc.). bomenrij houdt in richting Aalten abrupt op bij grens onderzoeksgebied. Binnen het onderzoeksgebied zijn enkele bomen aanwezig, zoals rond de boerderij en een zeer dikke eik nabij de noordoostrand.

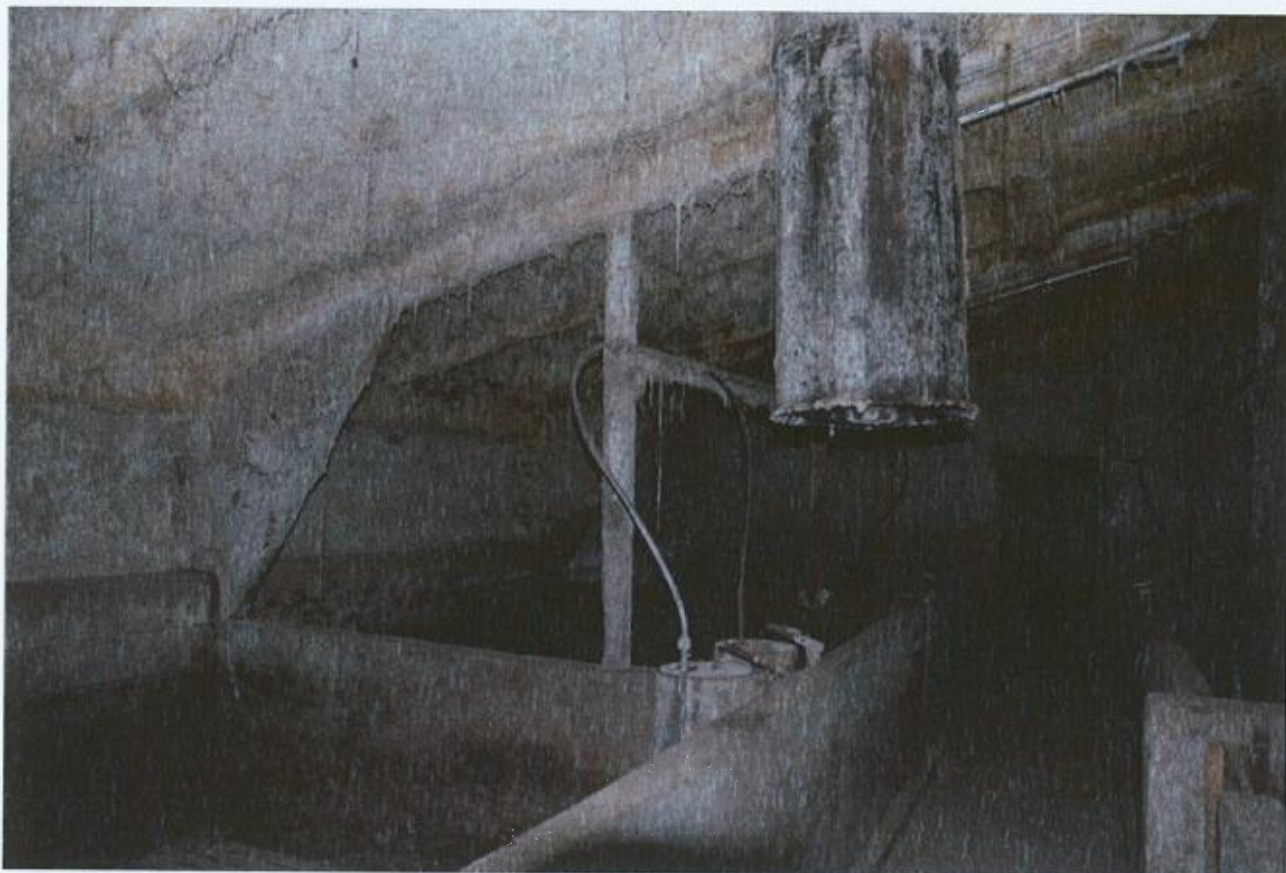
Luchtfoto van onderzoeksgebied en omgeving.

Vierde Broekdijk.

Slootje langs de weg.

Varkenstal binnen.

Stallen gezien vanaf de weg.

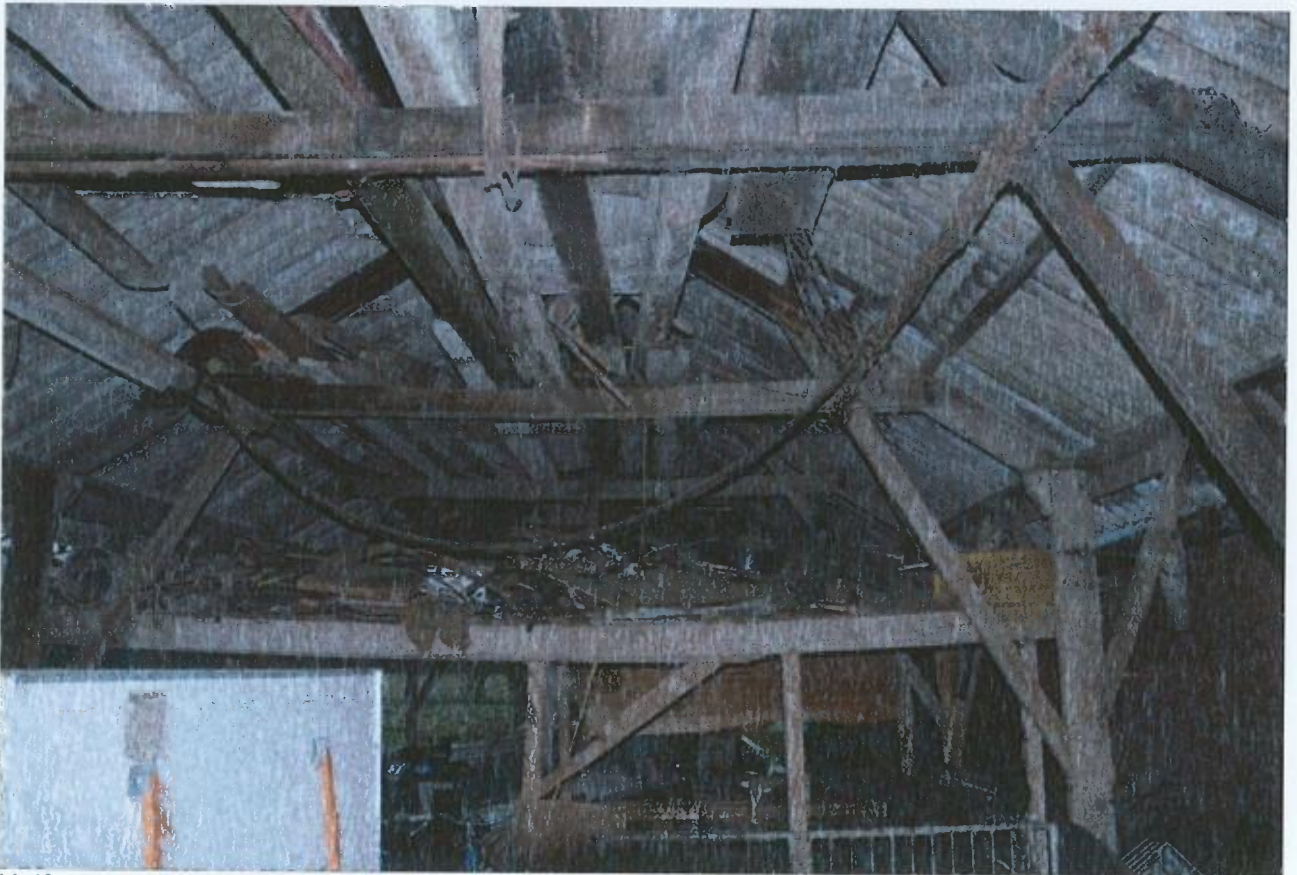
Boerderij.

Boerderij (rechts) en stallen gezien vanaf maisakker.

Spreeuwennest in stal.

Halfopen schuur tegen stallen.

Tot op het laatste ogenblik zitten blijvende Fazantenhen in de bosrand langs de maisakker.

Vleermuizen

Zon onder 20.47 uur, temperatuur circa 14 graden, windkracht 3.

20.45 uur start detectoronderzoek, gebruikte detectors: Petterson D240X en Anabat SD1 met PDA.

20.57 uur eerste vleermuis waargenomen. Een Gewone dwergvleermuis vliegt langs het huis richting de Vierde Broekdijk.

21.04 uur idem

21.15-21.40 uur boven de weg worden regelmatig Gewone dwergvleermuizen gehoord zonder ze te zien. Langs de bosrand in het zuidwesten geen vleermuizen aangetroffen.

21.40-22.20 uur erg stil overal, slechts om 22.00 uur wordt kort een Gewone dwergvleermuis gehoord.

22.20 uur detectoronderzoek gestopt.

21 april

Zon op 06.30 uur, temperatuur circa 7 graden, windkracht 4.

05.00 start detectoronderzoek, gebruikte detector: Petterson D240X.

05.43 uur één Gewone dwergvleermuis vliegt over de stallen naar het industrieterrein.

06.20 uur detectoronderzoek gestopt.

20 mei

Bij daglicht de perceelranden afgelopen en de tapijttegels (1 kwijt) nagelopen voor amfibieën, reptielen, (sporen van) zoogdieren. Niets bijzonders aangetroffen. Akker in westelijk deel onderzoeksgebied met jonge mais. Oude eik met scheur blijkt hol te zijn maar openingen vrij laag en moeilijk toegankelijk voor vleermuizen. Mogelijk geschikt voor territoriale mannen in het najaar.

Eik met beschadiging vanaf grond tot drie meter hoogte met holtes.

Vleermuizen

Zon onder 21.35 uur, temperatuur 12 graden, windkracht 3, onbewolkt.

21.35 uur start detectoronderzoek, gebruikte detector Anabat SD1 plus PDA.

21.56 uur eerste vleermuis: Gewone dwergvleermuis doorvliegend vanuit richting Aalten Vierde Broekdijk opvliegend.

21.58 uur tien seconden een Gewone dwergvleermuis bij ingang oprit.

21.59 uur Gewone dwergvleermuis doorvliegend vanaf perceel bij boerderij steekt Broekdijk over richting bomenrij aan overkant.

22.01 uur Gewone dwergvleermuis doorvliegend vanaf perceel bij boerderij steekt Broekdijk over richting bomenrij aan overkant.

22.02 uur Gewone dwergvleermuis doorvliegend vanaf perceel bij boerderij steekt Broekdijk over richting bomenrij aan overkant.

22.10 uur kort Gewone dwergvleermuis op de weg.

22.12 uur Laatvlieger foerageert ruim rond weg bij ingang oprit.

22.16 uur foeragerende Gewone dwergvleermuis circa 3 m boven de weg tussen de bomenrijen aan weerszijden, vliegt op en af.

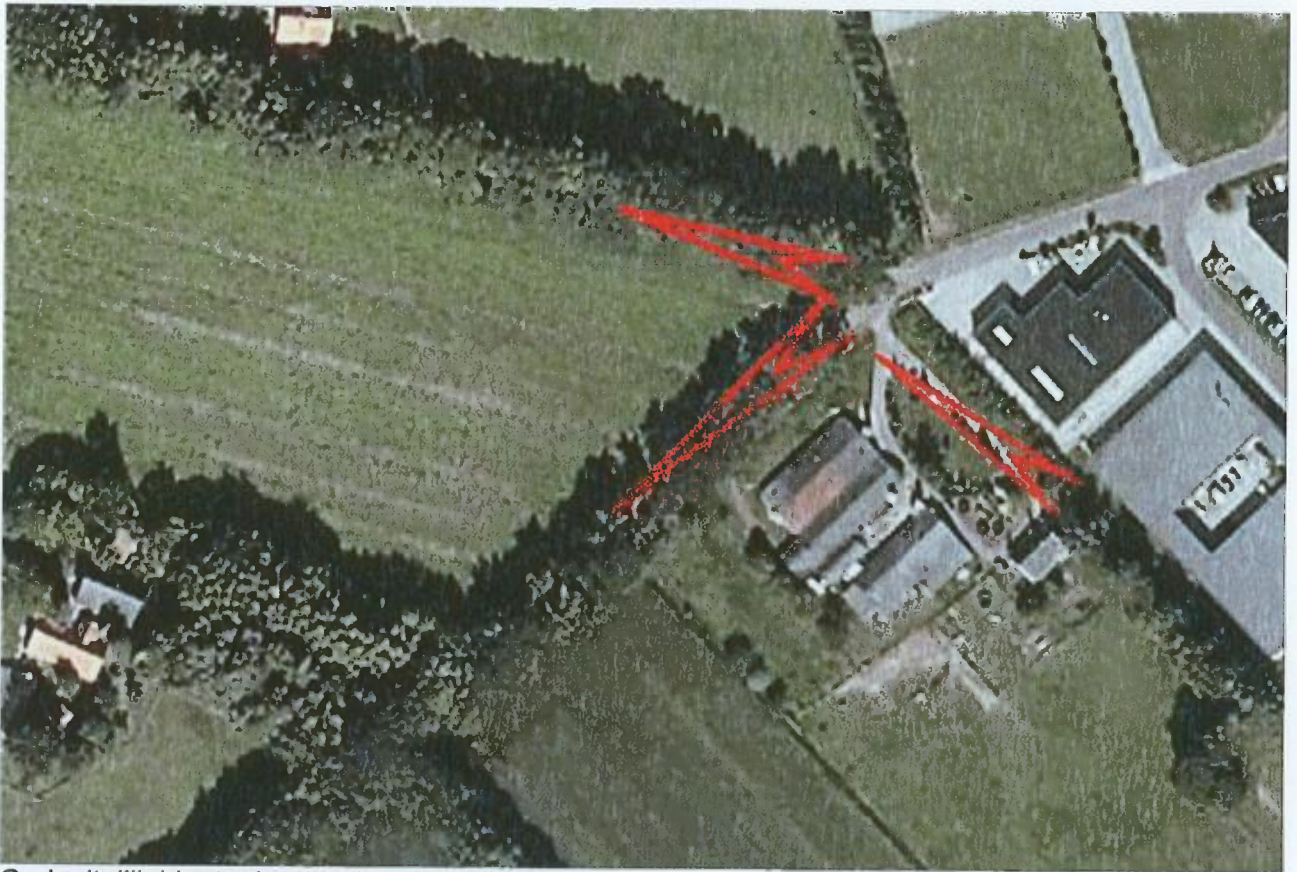
22.19 uur tweede individu komt daar ook foerageren.
22.20 uur Rosse vleermuis hoorbaar naast de twee Gewone dwergvleermuizen.
22.23 uur derde Gewone dwergvleermuis voegt zich bij twee en een Laatvlieger vliegt circa 10 m boven aardappelakker naast Vierde Broekdijk in noordoostelijke richting.
22.27 uur nog steeds drie boven de weg foeragerende Gewone dwergvleermuizen, waarvan er een tweemaal even in een afgebroken zijtak met gescheurd einde van een den gaat hangen.
22.29 uur mogelijk zelfs vier Gewone dwergvleermuizen tegelijk foeragerend boven weg.
22.32 uur Laatvlieger foerageert bij kruising Broekdijk/bosrand zuidwestrand terrein.
Deze kruising is een keerpunt voor de boven de Broekdijk foeragerende vleermuizen. Langs zuidwestrand terrein geen vleermuizen te ontdekken.
22.38 uur Laatvlieger gehoord boven Vierde Broekdijk.
22.42 uur Laatvlieger gehoord boven Vierde Broekdijk.
22.43 uur Laatvlieger met vreemde (sociale?) geluiden boven boomtoppen Vierde Broekdijk in noordoostelijke richting.
22.45 uur Laatvlieger, naast Gewone dwergvleermuizen.
22.48 uur foeragerende Laatvlieger boven groenstrook met hoge eiken aan andere zijde van Vierde Broekdijk.
22.49 uur tweede Laatvlieger komt eraan langs Broekdijk uit zuidwestelijke richting.
22.51 uur Rosse vleermuis. Afwisselend vlakke laagfrequente en steilere hogerfrequente pulsen.
22.52 uur Laatvlieger boven aardappelakker vliegend terwijl nog steeds Gewone dwergvleermuizen recht boven de weg foerageren.
22.54 uur Rosse vleermuis, niet gezien.
23.10 uur afwisselend drie soortenvleermuizen blijven hoorbaar, gestopt met detectoronderzoek.

21 mei

Vleermuizen

Zon op 05.37 uur, temperatuur 6 graden, windkracht 3, onbewolkt.

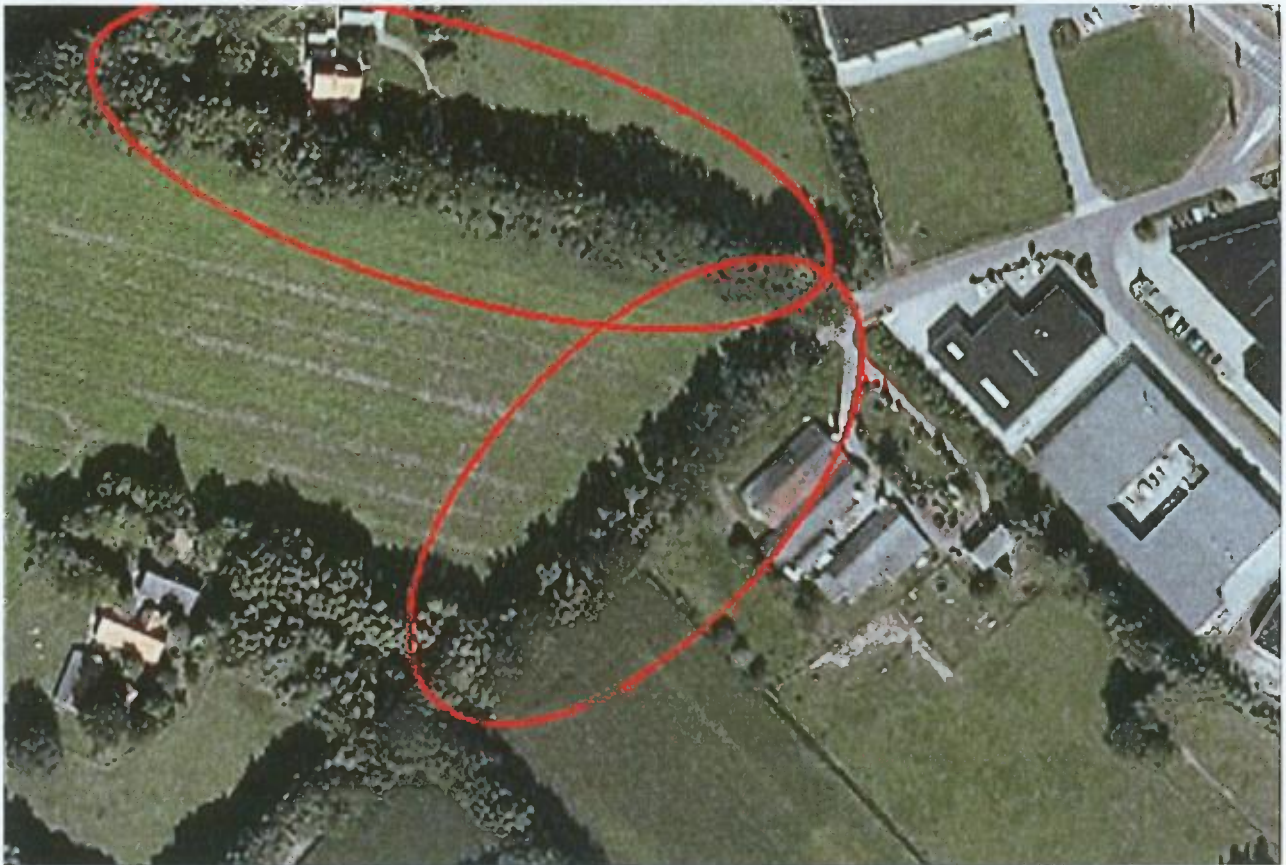
04.25 uur start detectoronderzoek, gebruikte detector Anabat SD1 plus PDA.
04.29 uur een Gewone dwergvleermuis kort hoorbaar bij Broekdijk ter hoogte van oprit boerderij.
04.32 uur minimaal één Gewone dwergvleermuis foerageert boven Vierde Broekdijk tussen de bomen.
04.35 uur minimaal twee tegelijk foeragerende Gewone dwergvleermuizen boven de weg.
04.36-05.05 uur controle gebouwen: opstelling tussen boerderij en stallen: niets.
Zang van Merel, Kievit-imiterende Zanglijster, Tjiftjaf, Winterkoning, Zwartkop.
05.06 uur terug op de weg, maar tegen lichte hemel ook gebouwen in de gaten houdend.
05.20 uur detectoronderzoek gestopt: geen vleermuizen meer te horen/zien.

Gedeeltelijk blootgelegde vliegroure van Gewone dwergvleermuizen.

Belangrijk foerageergebied voor Gewone dwergvleermuizen.

Foerageergebied voor enkele Laatvliegers.

Conclusies

- Er wordt druk gevoerageerd door meerdere Gewone dwergvleermuizen, soms Ruige dwergvleermuizen en Laatvliegers boven de Vierde Broekdijk, een smalle weg met aan weerszijden bomen.
- Er zijn geen vaste verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen in de op het terrein aanwezige en te amoveren gebouwen.
- Er wordt gebroed in een stal door Spreeuw en Boerenzwaluw.
- Er lijkt een vliegroute te liggen langs de noordrand van het terrein vanuit Aalten haaks de hoek om richting Vierde Broekdijk met een splitsing rechtdoor.
- Er zijn geen bijzondere vissen of amfibieën aangetroffen, noch reptielen of Steenmarters.

Bijlage 4: Soortspecifieke informatie

Gewone dwergvleermuis

Pipistrellus pipistrellus

WETGEVING en BELEID

EU-regelingen

Habitatrichtlijn

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Microchiroptera	soort van Bijlage IV Publicatieblad van de Europese Unie L 236 van 23.9.2003 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV) <i>Alle soorten</i>	

Internationale verdragen en overeenkomsten

Bern-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Pipistrellus pipistrellus	soort van appendix III Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix III (selectie Nederlandse soorten: LNV)	

Bonn-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Vespertilionidae	soort van Appendix II Convention on Migratory Species, Appendix 2 (selectie Nederlandse soorten: LNV) <i>spp. (only European populations)</i>	

Bats Agreement

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Pipistrellus pipistrellus	soort van Annex 1 Agreement on the Conservation of Populations of European Bats, Annex 1 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV)	

Wetgeving

Flora- en faunawet

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4 Staatscourant 2001, 220, bijlage 1 soort waarvoor een prepareerverbod geldt als bedoeld in artikel 64.1	artikel 4.1.a

Staatsblad 2000, 524, artikel 8.c

[beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75.5 een vrijstelling met gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of een ontheffing nodig is met uitgebreide toets](#)

niet gepubliceerd

soort van *Habitatrichtlijn*, bijlage IV

Beleid

Doelsoortenlijst

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus	soort van Doelsoortenlijst Handboek Natuurdoeltypen, bijlage 3 (Ministerie van LNV, 2001)	I

Soortbeschermingsplannen

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Dwergvleermuis	Pipistrellus pipistrellus	soort van uitgevoerd Soortbeschermingsplan Vleermuisbescherming: verleden, heden en toekomst (Ministerie van L&V, 1988)	

Signalering

Netwerk Ecologische Monitoring

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Gewone dwergvleermuis		gemonitorde soort Landelijke natuurmeetnetten van het NEM in 2004 (CBS, 2005) <i>weinig in de getelde objecten te vinden</i>	extra soort Meetnet vleermuizen in winterverblijven

ECOLOGIE

6.1.1.1 Naamgeving

Nederlands Gewone dwergvleermuis
Wetenschappelijk *Pipistrellus pipistrellus*

6.1.1.2 Soortgroep

Nederlands [Zoogdieren](#)
Wetenschappelijk [Mammalia](#)

6.1.1.3 Voorkomen

Wijze van voorkomen regelmatige voortplanter
Trend (voortplanting) niet afgenomen
Publicatiebron trend Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)
Zeldzaamheid (voortplanting) algemeen

Publicatiebron zeldzaamheid Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland;
basisdocument (VZZ, 1994)

6.1.1.4 Beschrijving

Veel mensen zullen de **gewone dwergvleermuis** (*Pipistrellus pipistrellus*) kennen als de kleine, grillig fladderende, vleermuis die ze 's avonds boven de tuin of de straat zien vliegen. In vrijwel elk dorp of stad is wel ergens een verblijfplaats, meestal in rustige buitenwijken of randen van de bebouwde kom, maar soms ook in drukke stadscentra. Van de vijf Europese soorten uit het geslacht *Pipistrellus* van de familie Vespertilionidae, komen in Nederland de gewone dwergvleermuis (*P. pipistrellus*) en de ruige dwergvleermuis (*P. nathusii*) voor. De gewone dwergvleermuis is een zeer kleine, roestbruine tot donkerbruine vleermuis met donkerbruine of zwarte oren, een romplengte van niet meer dan vijf cm en een gewicht van 3,5 tot 8 gram. De naar verhouding lange, smalle vleugels (spanwijdte 18 tot 24 cm) maken dat ze in de vlucht groter lijken dan ze zijn. De soort kan verward worden met de ruige dwergvleermuis, maar is iets kleiner en lichter van kleur en heeft geen beharing op de bovenzijde van de staartvlieghuid en op de onderzijde van de dijbenen.

6.1.1.5 Ecologie

De gewone dwergvleermuis leeft in gesloten tot half open landschappen, in kleinschalige landbouwgebieden, in dorpen, steden, parken en tuinen. Deze vleermuis jaagt relatief snel, is wendbaar in een grillige vlucht met veel bochten en lussen, en vliegt daarbij op enige afstand (1 tot 8 m) langs de vegetatie, op een hoogte van gemiddeld 2 tot 5 m, maar soms wat hoger. Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. De gewone dwergvleermuis vangt kleine prooidieren uit de lucht met behulp van zijn vleugels en staartvlieghuid, waarbij vooral muggen, dansmuggen, maar ook schietmotten, haften, gaasvliegen, nachtvinders en soms kleine kevers worden gegrepen. Gedurende het hele jaar worden vooral gebouwen als verblijfplaats gebruikt. Begin mei groeperen de vrouwtjes zich in kraamkolonies, die een netwerk aan verblijfplaatsen bewonen. In de kraamkamers worden de jongen geboren en grootgebracht. Ieder vrouwtje krijgt één jong per jaar. De verblijfplaatsen worden in spouwmuren gevonden, maar ook achter betimmering en daklijsten of onder dakpannen. De aantallen dieren in een verblijfplaats binnen het netwerk van een kraamkolonie kan variëren van enkele tientallen tot meer dan tweehonderd. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen van het netwerk plaatstrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Al na enkele dagen worden ook de jongen mee verhuisd. Mannetjes bezetten in de bebouwde omgeving een territorium. Hier wordt vooral tussen eind augustus en begin oktober fanatiek gebaltst. Ergens binnen dit territorium wordt een paarplaats gezocht. De precieze locatie is moeilijk vast te stellen; het gaat dan om spleten en gaten in gebouwen, plekken die in de winter door kleine groepen ook als winterverblijf worden gebruikt. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten. Daarnaast gebruiken ze onderaardse kalkgroeven als winterslaapplaats. Ze kiezen meestal vorstvrije, wat warmere en droge plaatsen. Ze overwinteren alleen of in kleine groepen, maar er komen ook massale winterverblijven voor. Er is geen duidelijke winterslaapperiode aan te geven. In de relatief milde winters in ons land zijn ze vaak wakker en dan gaan ze op jacht. Bij vorst zoeken de dieren verwarmde huizen op. In het westen van Europa gedraagt de gewone dwergvleermuis zich als standvleermuis. Ze overwinteren op gemiddeld 15 tot 25 km van het zomergebied. In het koudere klimaat

van Europees en Centraal Rusland trekken ze weg over soms grote afstanden (tot 1100 km).

6.1.1.6 Verspreiding

De gewone dwergvleermuis komt in vrijwel heel Europa voor, noordelijk tot in Zuid-Scandinavië, oostelijk tot in ver in Rusland en in de Kaukasus. In Scandinavië is de soort veel zeldzamer dan de kleine dwergvleermuis, (*P. pygmaeus*), die daar algemeen voorkomt. Ook in het zuiden van Europa zijn de waarnemingen verspreid en schaars, terwijl de kleine dwergvleermuis daar talrijk en wijd verbreid is. In Nederland is het de meest algemene vleermuis met een ruime verspreiding over het gehele land. De aantallen worden geschat op 300.000 tot 600.000 dieren. Schattingen van de Europese populatie zijn niet bekend.

6.1.1.7 Bescherming

De gewone dwergvleermuis is in ons land zeer algemeen en niet bedreigd. Deze vleermuis wordt vrijwel altijd aangetroffen bij inventarisaties rondom gebouwen in het kader van de Flora- en Faunawet. Dikwijls gaat het ook om deze soort als er klachten komen over 'overlast' van vleermuizen.

6.1.1.8 Bronnen

6.1.1.8.1 Deskundigheid

Deskundigen aangewezen op grond van artikel III, lid, 5 van de Overeenkomst voor de Bescherming van Populaties van Europese Vleermuizen (Bats Agreement). Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. Regionale Vleermuiswerkgroepen.

6.1.1.8.2 Literatuur

- Bal, D., H.M. Beije, M. Fellingner, R. Haveman, A.J.F.M. van Opstal & F.J. van Zadelhoff (2001). Handboek Natuurdoeltypen (tweede, geheel herziene editie). Rapport Expertisecentrum LNV nr. 2001/020.
- Dietz, M. & M. Weber (2000). Baubuch Fledermäuse. Eine Ideensammlung für fledermausgerechtes Bauen + CD-ROM. AK Wildbiologie an der Justus-Liebig-Universität Gießen.
- Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers (red.) (1997). Atlas van de Nederlandse vleermuizen. 2e druk. KNNV Uitgeverij, Utrecht. Limpens, H.J.G.A. (2002-2005). Cursusmaterialen t.b.v. de cursus "vleermuizen en planologie". Zoogdiervereniging VZZ/EcoConsult & Project Management.
- Limpens, H.J.G.A., P. Twisk & G. Veenbaas (2004). Met vleermuizen overweg. Brochure over vleermuizen en de wijze waarop bij planning, aanleg, reconstructie en beheer van wegen praktische invulling kan worden gegeven aan de wettelijke zorgplicht voor vleermuizen. Uitgave Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat, Dienst Wegen Waterbouwkunde, Delft, en de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem. 24 pp.
- Lina, P.H.C. & G. van Ommering (1994). Rode lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport IKC natuurbeheer nr. 12. Simon, M., S. Hüttenbügel & J. Smit-Viergutz. (2004). Ecology and Conservation of Bats in Villages and Towns. Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz. Heft 77:1-263.

Ruige dwergvleermuis

Pipistrellus nathusii

WETGEVING en BELEID

EU-regelingen

Habitatrichtlijn

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Microchiroptera	soort van Bijlage IV Publicatieblad van de Europese Unie L 236 van 23.9.2003 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV) <i>Alle soorten</i>	

Internationale verdragen en overeenkomsten

Bern-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Microchiroptera	soort van appendix II Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix II (selectie Nederlandse soorten: LNV) <i>all species except Pipistrellus pipistrellus</i>	

Bonn-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Vespertilionidae	soort van Appendix II Convention on Migratory Species, Appendix 2 (selectie Nederlandse soorten: LNV) <i>spp. (only European populations)</i>	

Bats Agreement

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Pipistrellus nathusii	soort van Annex 1 Agreement on the Conservation of Populations of European Bats, Annex 1 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV)	

Wetgeving

Flora- en faunawet

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Nathusius' dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4 Staatscourant 2001, 220, bijlage 1 soort waarvoor een preparatieverbod geldt als bedoeld in artikel 64.1 Staatsblad 2000, 524, artikel 8.c beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75.5 een vrijstelling met	artikel 4.1.a

[gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of
een ontheffing nodig is met uitgebreide
toets](#)

niet gepubliceerd

soort van Habitatrichtlijn, bijlage IV

Beleid

Doelsoortenlijst

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Ruige dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii	soort van Doelsoortenlijst Handboek Natuurdoeltypen, bijlage 3 (Ministerie van LNV, 2001)	!

Soortbeschermingsplannen

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Nathusius' dwergvleermuis	Pipistrellus nathusii	soort van uitgevoerd Soortbeschermingsplan Vleermuisbescherming: verleden, heden en toekomst (Ministerie van L&V, 1988)	

Signalering

Netwerk Ecologische Monitoring

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Ruige dwergvleermuis		gemonitorde soort Landelijke natuurmeetnetten van het NEM in 2004 (CBS, 2005) <i>niet of nauwelijks in de getelde objecten te vinden</i>	extra soort Meetnet vleermuizen in winterverblijven

ECOLOGIE

Ruige dwergvleermuis
Pipistrellus nathusii

6.1.1.9 Afbeeldingen uit het Nederlands Soortenregister

Foto: Hans Aderna

6.1.1.10 Naamgeving

Nederlands Ruige dwergvleermuis
Wetenschappelijk Pipistrellus nathusii

6.1.1.11 Soortgroep

Nederlands Zoogdieren
Wetenschappelijk Mammalia

6.1.1.12 Voorkomen

Wijze van voorkomen regelmatige voortplanter

Trend (voortplanting) niet afgenomen

Publicatiebron trend Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)

Zeldzaamheid (voortplanting) algemeen

Publicatiebron zeldzaamheid Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)

6.1.1.13 Beschrijving

De ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*, familie Vespertilionidae) is een kleine vleermuis, met een lengte van circa 5,5 cm, een gewicht van 6 tot 15,5 gram en een spanwijdte van 23 tot 25 cm. Het is een donkerbruine tot roodbruine vleermuis met kleine, zwarte, ronde oren. De soort is iets groter en zwaarder dan de verwante gewone dwergvleermuis (*P. pipistrellus*) en heeft een duidelijke beharing tot op eenderde van de bovenzijde van de staartvlieghuid en aan de onderzijde van de dijbenen. In de vlucht oogt de ruige dwergvleermuis wat groter dan de gewone dwergvleermuis. De piekfrequenties van de echolocatie en sociale roepen van beide *Pipistrellus*-soorten zijn goed te onderscheiden.

6.1.1.14 Ecologie

De ruige dwergvleermuis is een soort van half open, bosrijke landschappen. Ruige dwergvleermuizen jagen in een relatief snelle, rechtlijnige vlucht, op 2 tot 5 m hoogte, op enige afstand van de vegetatie. Vaak jagen ze langs bosranden, door lanen, boven open plekken in bos en langs houtwallen. Waterpartijen en beschutte oevers vormen een belangrijk onderdeel van het leefgebied. Bij relatief windstil weer kunnen ze tot ver boven open water vliegen. Ze jagen ook graag bij straatlantaarns. Echter, bebouwing en ook open gebied zijn minder in trek. Ze vangen insecten uit de lucht, waarbij dansmuggen de hoofdmoot van het voedsel vormen. Kraamgroepen zijn in Nederland nauwelijks gevonden. Uit het buitenland zijn deze bekend van spleten en gaten in bomen, uit nest- en vleermuiskasten, in wildkansels en in gebouwen achter betimmeringen, achter daklijsten, onder dakbedekking en op zolders. Twee Nederlandse kraamgroepen bewoonden spouwmuren. Solitaire mannetjes en kleine groepen zijn gevonden in spleten en gaten in bomen, achter loshangend schors en in kasten. (Kraam)kolonies variëren van vijftig tot honderdvijftig dieren. Ze gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. Ze jagen tot op 5 à 10 km van de verblijfplaats, waarbij de vliegroutes zoveel mogelijk lijnvormige structuren volgen. Roepende territoriale mannetjes en paarverblijven zijn in Nederland gevonden in nest- en vleermuiskasten, boomholtes, achter daklijsten en betimmeringen, maar ook onder pannen of in spouwmuren. Vaak liggen er grote groepen paarverblijven of -territoria in een klein gebied bijeen. Oude hollenrijke loofbossen in de buurt van waterpartijen kunnen verworden tot echte paargebieden van ruige dwergvleermuizen, waar haast in elke boom een mannetje zit te roepen. Maar ook de bebouwde kom langs de kust of bij rivieren kan volop gebruikt worden. Veelal gaat het om langjarig gebruikte, traditionele paargebieden. Ruige dwergvleermuizen gedragen zich als echte lange afstandstrekkeners die vanuit

Noordoost-Europa 1500 tot 2000 km afleggen om onder andere in Nederland te overwinteren. Er lijken trekroutes te bestaan langs de kust van de Oost- en Noordzee, evenals langs de kusten van de Zwarte zee en de Kaspische zee. De traditionele paargebieden langs de kusten en rivieren in Europa fungeren als stapstenen voor de trekkende populaties. Als winterverblijf zijn gebouwen (spouwmuren, dakpannen, betimmering), houtstapels, maar ook boomholten nestkastjes en vleermuiskasten bekend. De soort is, in ieder geval in de milde Nederlandse winters, geen vaste slaper. De vleermuizen zijn relatief vaak wakker en kiezen winterslaapplaatsen die gevoelig zijn voor de buitentemperatuur. Bij vorst zoeken ze daarom vaak verwarmde huizen op.

6.1.1.15 Verspreiding

De ruige dwergvleermuis komt in heel Europa voor, van het noorden van het Iberische schiereiland tot in zuiden van Scandinavië en het oosten van Rusland. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in Midden- en Oost-Europa. In het zuiden van Europa zijn de waarnemingen schaars. In Nederland komt de soort verspreid voor met een zwaartepunt in het Noord-Holland. De aantallen in de trektijd, in het najaar, worden geschat op 50.000 tot 100.000 dieren.

6.1.1.16 Bescherming

De ruige dwergvleermuis is in ons land een algemeen voorkomende soort, waarvan de verspreiding en aantallen stabiel lijken. Voor het behoud van de soort zijn op dit moment dan ook geen soortspecifieke beschermingsmaatregelen vereist.

6.1.1.17 Bronnen

6.1.1.17.1 Deskundigheid

Deskundigen aangewezen op grond van artikel III, lid, 5 van de Overeenkomst voor de Bescherming van Populaties van Europese Vleermuizen (Bats Agreement). Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming. Regionale Vleermuiswerkgroepen.

6.1.1.17.2 Literatuur

- Bal, D., H.M. Beije, M. Fellingier, R. Haveman, A.J.F.M. van Opstal & F.J. van Zadelhoff (2001). Handboek Natuurdoeltypen (tweede, geheel herziene editie). Rapport Expertisecentrum LNV nr. 2001/020.
- Limpens, H., K. Mostert & W. Bongers (red.) (1997). Atlas van de Nederlandse vleermuizen. 2e druk. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Limpens, Herman J.G.A., 2001. Beschermingsplan Vleermuizen van Moerassen. Rapport 2001.05. VZZ- Arnhem.
- Lina, P.H.C. & G. van Ommering (1994). Rode lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapp

Laatvlieger

Eptesicus serotinus ssp. serotinus

WETGEVING en BELEID

EU-regelingen

Habitatrichtlijn

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Microchiroptera	soort van Bijlage IV Publicatieblad van de Europese Unie L 236 van 23.9.2003 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV) <i>Alle soorten</i>	

Internationale verdragen en overeenkomsten

Bern-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Microchiroptera	soort van appendix II Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix II (selectie Nederlandse soorten: LNV) <i>all species except Pipistrellus pipistrellus</i>	

Bonn-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Vespertilionidae	soort van Appendix II Convention on Migratory Species, Appendix 2 (selectie Nederlandse soorten: LNV) <i>spp. (only European populations)</i>	

Bats Agreement

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Eptesicus serotinus	soort van Annex 1 Agreement on the Conservation of Populations of European Bats, Annex 1 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV)	

Wetgeving

Flora- en faunawet

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Laatvlieger	Eptesicus serotinus	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en artikel 4.1.a 4 Staatscourant 2001, 220, bijlage 1 soort waarvoor een prepareerverbod geldt, als bedoeld in artikel 64.1 Staatsblad 2000, 524, artikel 8.c beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75.5 een vrijstelling met gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of een ontheffing	

nodig is met uitgebreide toets
niet gepubliceerd
soort van Habitatrichtlijn, bijlage IV

Beleid

Doelsoortenlijst

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Laatvlieger	Eptesicus serotinus ssp. serotinus	<u>soort van Doelsoortenlijst</u> Handboek Natuurdoeltypen, bijlage 3 (Ministerie van LNV, 2001)	!

Soortbeschermingsplannen

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Laatvlieger	Eptesicus serotinus	<u>soort van uitgevoerd Soortbeschermingsplan</u> Vleermuisbescherming: verleden, heden en toekomst (Ministerie van L&V, 1988)	

Signalering

Netwerk Ecologische Monitoring

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Laatvlieger		<u>gemonitorde soort</u> Landelijke natuurmeetnetten van het NEM in 2004 (CBS, 2005) <i>nauwelijks in de getelde objecten te vinden</i>	<u>extra soort Meetnet</u> <u>vleermuizen in</u> <u>winterverblijven</u>

ECOLOGIE

Laatvlieger
Eptesicus serotinus ssp. serotinus

6.1.1.18 Naamgeving

Nederlands Laatvlieger
Wetenschappelijk Eptesicus serotinus ssp. serotinus

6.1.1.19 Soortgroep

Nederlands Zoogdieren
Wetenschappelijk Mammalia

6.1.1.20 Voorkomen

Wijze van voorkomen regelmatige voortplanter
Trend (voortplanting) niet afgenomen
Publicatiebron trend Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)
Zeldzaamheid (voortplanting) algemeen
Publicatiebron zeldzaamheid Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)

6.1.1.21 Kenmerken

Van de drie Europese soorten van het geslacht *Eptesicus* (familie Vespertilionidae) komt alleen de laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) in Nederland voor. Het is een grote vleermuis met een lichaamslengte tot ongeveer acht cm, vrij brede vleugels met een spanwijdte tot 38 cm en een gewicht tot 34 gram. De oren zijn kort en driehoekig, gezicht en neus zijn donker tot zwart. Het dier oogt donker. De vacht is donkerbruin aan de basis tot roodbruin aan de haarpunten. De onderzijde is iets lichter en bruin tot geelbruin. In de vlucht zijn de brede vleugels en de stompe, gebogen staartvlieghuid met een of twee uitstekende staartwervels opvallende kenmerken. Vlieggedrag en het echosignaal op de batdetector zijn doorgaans eenduidig te determineren. Verwarring kan optreden met de tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*), die echter anders gekleurd en kleiner is, met smallere vleugels en met een veel variabelere ritme in het geluid van de echolocatie.

6.1.1.22 Ecologie

De laatvlieger is een gebouwbewonende soort die overal in Nederland wordt aangetroffen, vooral in relatief open gebied. Het is een typische soort van het agrarische landschap en de rand van bebouwingskernen. In de buurt van de bebouwde kom wordt de laatvlieger vaak gezien jagend op insecten in het licht van straatlantaarns. De soort heeft een grillige vlucht met trage vleugelslag, lange banen met wijde bochten en plotselinge uitvallen. Doorgaans vliegt de laatvlieger in de beschutting van bosranden, heggen en lanen op een hoogte tussen vijf en twintig meter boven (vochtige) graslanden, weilanden, langs kanalen en vaarten en in tuinen en parken met vijvers. Bij windstil weer kunnen laatvliegers ook boven open water jagen. Laatvliegers vangen insecten, hoofdzakelijk uit de lucht, maar ze pakken soms ook prooien van het gebladerte of van de grond. Ze vangen voornamelijk grotere soorten nachtvlinders, kevers en muggen. Verblijfplaatsen van de (kraam)groepen zijn vooral bekend in en op gebouwen: in spouwmuren, achter betimmeringen en daklijsten, onder pannen, op zolders. In de paartijd (september/oktober) worden regelmatig kleine groepjes aangetroffen op locaties waar ze in de zomer niet zaten. Ieder vrouwtje krijgt één jong per jaar dat in de kraamkamer wordt grootgebracht. De (kraam)groepen bestaan meestal uit enkele tientallen dieren; het zijn er zelden meer dan 150. Ze bewonen een netwerk van verschillende huizen tot op hooguit enkele honderden meters uit elkaar. Ze verhuizen soms wel binnen het netwerk, maar zijn in principe erg plaatstrouw. Soms wordt een en hetzelfde huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. De jachtgebieden liggen doorgaans in een straal van één tot vijf kilometer rondom de kolonie. Vliegroutes volgen waar mogelijk lijnvormige structuren, maar bij gunstige weersomstandigheden worden grotere afstanden door open gebied gevlogen. De laatvlieger geldt als standvleermuis, waarvan verplaatsingen meestal over hooguit 40 tot 50 km plaatsvinden, maar maxima tot 330 km zijn bekend.

6.1.1.23 Verspreiding

De laatvlieger komt in het grootste deel van Europa voor, van het Middellandse Zeegebied tot Engeland en Zuid-Scandinavië en oostelijk tot ver in Rusland en tot de Kaukasus. In het zuiden van Europa zijn de waarnemingen schaars. De laatvlieger wordt verspreid over heel Nederland aangetroffen. Ten zuiden van de grote rivieren, uitgezonderd Limburg, lijkt de laatvlieger minder voor te komen. De verspreiding en de aantallen laatvliegers in Nederland lijken vrij stabiel sinds langere tijd. De grootte van de Nederlandse populatie wordt geschat op 30.000 tot 50.000 dieren.

6.1.1.24 Bescherming

De laatvlieger is in ons land algemeen. De soort is hier niet bedreigd en voor duurzaam behoud lijken geen soortspecifieke beschermingsmaatregelen nodig. Net als voor andere vleermuizen geldt dat het beheer gericht moet zijn op het behoud van voldoende opgaande beplantingen die gelegen zijn nabij (<2 km) bebouwing. Verder is verstoring schadelijk evenals het gebruik van bestrijdingsmiddelen tegen in hout levende insecten in gebouwen die als verblijfplaatsen dienen.

6.1.1.25 Bronnen

6.1.1.25.1 Deskundigheid

Diverse groene adviesbureaus: www.natuurnet.nl Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdieronderzoek Provinciale Zoogdierwerkgroepen

6.1.1.25.2 Literatuur

- Kapteijn, K., 1997. Laatvlieger *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774), 191-201. In: Limpens *etal*, Atlas van de Nederlandse vleermuizen; onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV-Uitgeverij.
- Lina, P.H.C. & G. van Ommering, 1994. Rode lijst van bedreigde en kwetsbare zoogdieren in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst.

Rosse vleermuis

Nyctalus noctula ssp. noctula

wetgeving & beleid

EU-regelingen

Habitatrichtlijn

Namen volgens publicatie		Publicatie	
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	Subcategorie
	Microchiroptera	soort van Bijlage IV	
		Publicatieblad van de Europese Unie L 236 van 23.9.2003 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV)	
		<i>Alle soorten</i>	

Internationale verdragen en overeenkomsten

Bern-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	Subcategorie
	Microchiroptera	soort van appendix II	
		Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix II (selectie Nederlandse soorten: LNV)	
		<i>all species except Pipistrellus pipistrellus</i>	

Bats Agreement

Namen volgens publicatie		Publicatie	
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	Subcategorie
	Nyctalus noctula	soort van Annex 1	
		Agreement on the Conservation of Populations of European Bats, Annex 1 (selectie Nederlandse soorten: Ministerie van LNV)	

Bonn-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	Subcategorie
	Vespertilionidae	soort van Appendix II	
		Convention on Migratory Species, Appendix 2 (selectie Nederlandse soorten: LNV)	
		<i>spp. (only European populations)</i>	

Wetgeving

Flora- en faunawet

Namen volgens publicatie		Publicatie	
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	Subcategorie
Rosse vleermuis	Nyctalus noctula	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4	artikel 4.1.a
		Staatscourant 2001, 220, bijlage 1	
		soort waarvoor een prepareerverbod geldt als bedoeld in artikel 64.1	
		Staatsblad 2000, 524, artikel 8.c	
		beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75.5 een vrijstelling met gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of een ontheffing nodig is met uitgebreide toets	

niet gepubliceerd
soort van Habitatrichtlijn, bijlage IV

Beleid

Doelsoortenlijst

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Rosse	Nyctalus noctula	soort van Doelsoortenlijst	It
vleermuis	ssp. noctula	Handboek Natuurdoeltypen, bijlage 3 (Ministerie van LNV, 2001)	

Soortbeschermingsplannen

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Rosse	Nyctalus noctula	soort van uitgevoerd Soortbeschermingsplan	
vleermuis		Vleermuisbescherming: verleden, heden en toekomst (Ministerie van L&V, 1988)	

Signalering

Netwerk Ecologische Monitoring

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Rosse		gemonitorde soort	extra soort Meetnet
vleermuis		Landelijke natuurmeetnetten van het NEM in 2004 (CBS, 2005) <i>niet of nauwelijks in de getelde objecten te vinden</i>	vleermuizen in winterverblijven

ECOLOGIE

Rosse vleermuis

Nyctalus noctula ssp. noctula

6.1.1.26 Naamgeving

Nederlands Rosse vleermuis
Wetenschappelijk *Nyctalus noctula ssp. noctula*

6.1.1.27 Soortgroep

Nederlands [Zoogdieren](#)
Wetenschappelijk [Mammalia](#)

6.1.1.28 Voorkomen

Wijze van voorkomen regelmatige voortplanter
Trend (voortplanting) matig afgenomen voor 1950, daarna stabiel
Publicatiebron trend Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)
Zeldzaamheid (voortplanting) algemeen
Publicatiebron zeldzaamheid Rode Lijst van bedreigde zoogdieren in Nederland; basisdocument (VZZ, 1994)

6.1.1.29 Kenmerken

De rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*, familie Vespertilionidae) is een van de grootste vleermuissoorten in ons land, met een lengte van ongeveer 8,5 cm, een gewicht van 19 tot 40 gram en lange, smalle vleugels met een spanwijdte van 32 tot 40 cm. De oren zijn relatief breed en driehoekig, met een korte paddenstoelvormige tragus (oorklepje). De vacht is rossig van kleur, met een lichtere en grijze onderzijde. Van de drie Europese soorten van het geslacht *Nyctalus* komt verder de bosvleermuis (*N. leisleri*) in Nederland voor; de rosse vleermuis kan met de bosvleermuis worden verward. De rosse vleermuis is echter duidelijk groter, wat ook in de vlucht opvalt, en de piekfrequenties en het ritme van de echolocatie zijn goed te onderscheiden.

6.1.1.30 Ecologie

Rosse vleermuizen zijn typische bewoners van oude bomen, maar tegelijkertijd zijn ze gebonden aan open, waterrijk landschap zoals: uiterwaarden, moerassen, infiltratiegebieden, veengebieden, grote meren en de Oostvaardersplassen. Rosse vleermuizen jagen hoog in de lucht, op meer dan 100 m hoogte, veelal boven water of moeras. Ze vliegen met hoge snelheid in rechte, lange banen waarbij ze plotselinge duikvluchten en uitvallen maken. Ze blijven op relatief grote afstand van bomenrijen en bosranden. Direct na het uitvliegen jagen dieren veel lager, boven een open plek in het bos, langs een bosrand of boven beschutte waterpartijen of weilanden. Dat doen ze soms al ruimschoots voor zonsondergang en dan kunnen ze foeragerend worden waargenomen tussen zwaluwen. Daarom wordt de rosse vleermuis ook wel vroegvlieger genoemd. Vooral in het najaar jagen ze ook graag bij straatlantaarns of boven een hel verlicht verkeersplein of verlichte kruising in de bebouwde kom. De prooien worden met vleugel of staarvlieghuid uit de lucht gegrepen. Uit onderzoek aan uitwerpselen bleek dat vooral vliegen, muggen, vlinders, kevers en schietmotten als voedsel dienen. Dit zijn opvallend kleine prooien in verhouding tot de grootte van de vleermuis.

Rosse vleermuizen gebruiken vooral boomholten (o.a. spechtengaten) voor kraamkolonies, als winterverblijven en verblijfplaatsen van paartjes en individuele dieren. In groepen van enkele tientallen tot vele honderden dieren overleven ze temperaturen onder nul. De rosse vleermuis gaat relatief laat (november) in winterslaap en is geen stabiele slaper. Langere slaapperioden worden bij zacht weer afgewisseld met fasen waarin grote groepen dieren uitzwermen en soms andere verblijfplaatsen opzoeken. De populaties uit Noord- en Noordoost-Europa trekken over grote afstanden (1.000 tot 1.500 km). Daar geringde dieren worden ook in Nederland gevonden. Daarnaast zijn er in Nederland en Midden-Duitsland standpopulaties. Grote groepen trekkende rosse vleermuizen, zoals die uit het buitenland bekend zijn, worden in Nederland niet waargenomen.

6.1.1.31 Verspreiding

De rosse vleermuis komt in heel Europa voor, van Zuid-Scandinavië tot aan de noordkust van Afrika en oostelijk tot in Noordoost-Rusland, de Balkan en het noordwesten van Turkije. In het zuiden van het areaal zijn de waarnemingen echter relatief schaars. De soort komt verspreid over ons land voor, met concentraties van kolonies op plaatsen waar oud bos en open waterrijke gebieden bijeenkomen, zoals in de binnenduininrand, de noordkant van de Utrechtse Heuvelrug, de IJsseluiterwaarden, Noordwest-Overijssel en het grensgebied van Groningen en Drenthe. In 1993 werd de populatie in Nederland op 6.000 tot 8.000 dieren geschat.

6.1.1.32 Bescherming

De verspreiding van de rosse vleermuis lijkt de laatste vijftig jaar vrij stabiel te zijn, maar is ten opzichte van de periode vóór de Tweede Wereldoorlog achteruitgegaan. Dit laatste moet worden toegeschreven aan een afname van het aantal geschikte holle bomen in oude bossen in waterrijke omgeving. Uit de ons omringende landen komen vergelijkbare signalen van afname in aantallen.

De rosse vleermuis heeft een duidelijke relatie met oud bos en moeras. Zowel oud bos als moeras moet voldoende aanwezig voor het behoud van een populatie rosse vleermuizen in een gebied. Hierbij geldt dat het gaat om grote landschappelijke eenheden van bos of moerassige gebieden die niet per definitie aan elkaar hoeven te grenzen. Voor de rosse vleermuis zijn er weinig barrières, want deze vleermuis is een zeer goede vlieger. Anno 2001 lijkt het leefgebied stabiel want onder andere het huidige bosbeheer is gunstig voor de soort.

6.1.1.33 Bronnen

6.1.1.33.1 Deskundigheid

Diverse groene adviesbureaus: www.natuurnet.nl Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdieronderzoek: www.vzz.nl Provinciale Zoogdierwerkgroepen.

6.1.1.33.2 Literatuur

- Boonman, A.M., Bongers, W. en Twisk, P., 1997. Rosse vleermuis *Nyctalus noctula* (Schreber, 1774), 172-182. In: Limpens *et al.*, Atlas van de Nederlandse vleermuizen; onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV-Uitgeverij.
- Kapteyn, K., 1995. Vleermuizen in het landschap. Schuyt & Co. Haarlem, 225 p.
- Limpens, Herman J.G.A., 2001. Beschermingsplan Vleermuizen van Moerassen. Rapport 2001.05. VZZ- Arnhem.
- Mertens, F. en J. Willemsen, 2000. Vleermuizen in Noordwest-Overijssel: verslag van een inventarisatie uitgevoerd van 18-20 juni 1999 en van 23-25 juni 2000. VZZ-Arnhem.
- Mostert, K. en A. van Winden, 1989. Vleermuizen in Noordwest Overijssel. Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Overijssel.

Boerenzwaluw

Hirundo rustica ssp. rustica

wetgeving & beleid

Internationale verdragen en overeenkomsten

Bern-conventie

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
	Hirundinidae	soort van appendix II Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix II (selectie Nederlandse soorten: LNV)	

Wetgeving

Flora- en faunawet

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Boerenzwaluw	<i>Hirundo rustica</i>	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4 Staatscourant 2001, 220, bijlage 2 <i>incl. H. r. erythrogaster</i> beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75.5 een vrijstelling met gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of een ontheffing nodig is met uitgebreide toets niet gepubliceerd <i>soort van Vogelrichtlijn</i>	artikel 4.1.b

Beleid

Doelsoortenlijst

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Boerenzwaluw	<i>Hirundo rustica ssp. rustica</i>	soort van Doelsoortenlijst Handboek Natuurdoeltypen, bijlage 3 (Ministerie van LNV, 2001)	I

Signalering

Rode Lijsten

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Boerenzwaluw	<i>Hirundo rustica ssp. rustica</i>	soort van Rode Lijst Vogels Staatscourant 2004, 218	gevoelig

Netwerk Ecologische Monitoring

Namen volgens publicatie		Publicatie	Subcategorie
Nederlands	Wetenschappelijk	Categorie	
Boerenzwaluw		gemonitorde soort Landelijke natuurmeetnetten van het NEM in 2004 (CBS, 2005)	extra soort Meetnet broedvogels

ECOLOGIE

Boerenzwaluw

Hirundo rustica ssp. rustica

6.1.1.34 Afbeeldingen uit het Nederlands Soortenregister

Foto: Don-Alexander van Bergen

Foto: Laurents ten Voorde

6.1.1.35 Naamgeving

Nederlands Boerenzwaluw

Wetenschappelijk *Hirundo rustica ssp. rustica*

6.1.1.36 Soortgroep

Nederlands [Vogels](#)

Wetenschappelijk [Aves](#)

6.1.1.37 Voorkomen

Wijze van voorkomen

regelmatige voortplanter

Trend (voortplanting)

zeer sterk afgenomen

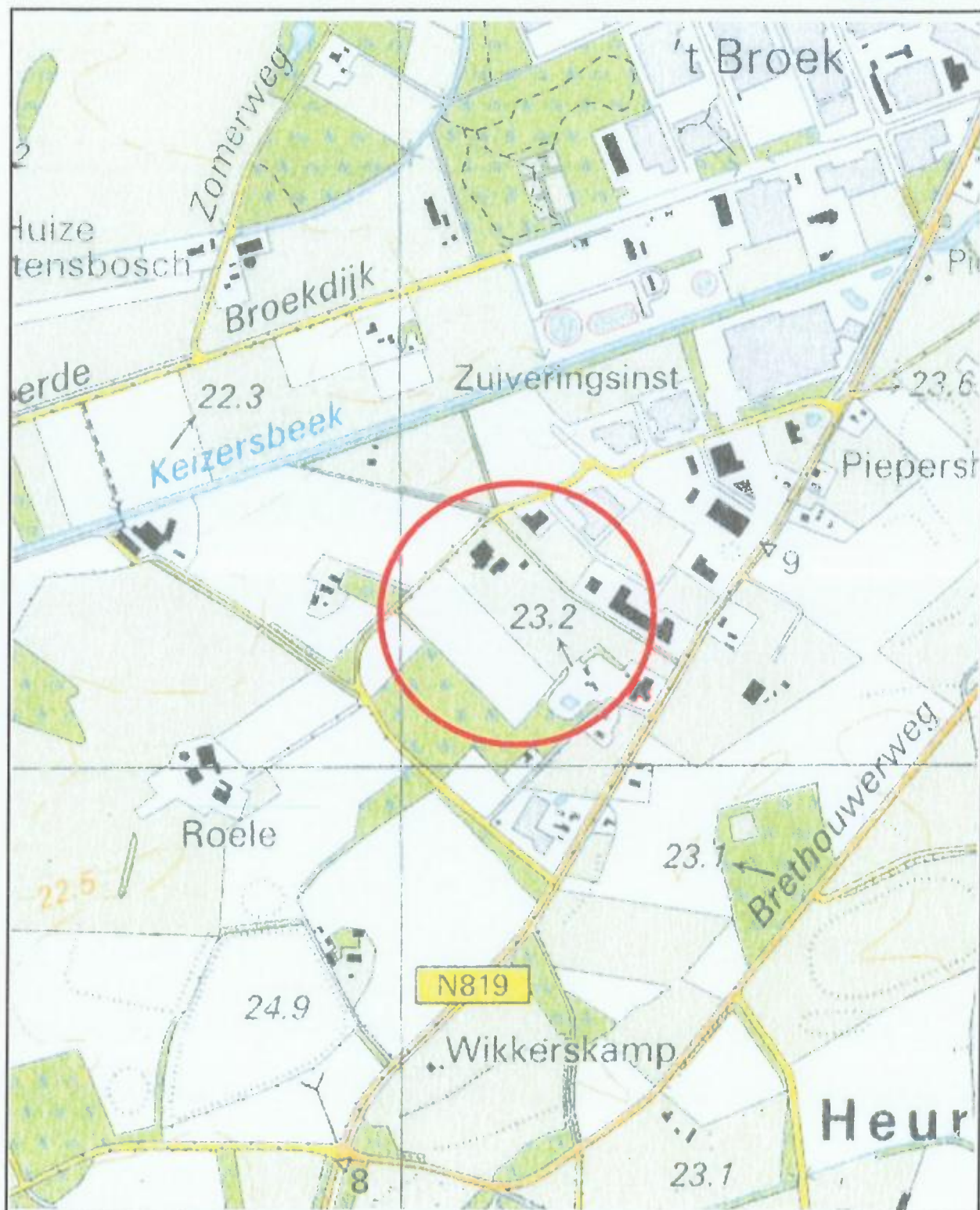
Publicatiebron trend Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels volgens Nederlandse en IUCN-criteria (VBN/SOVON, 2004)

Zeldzaamheid (voortplanting)

algemeen

Publicatiebron zeldzaamheid Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels volgens Nederlandse en IUCN-criteria (VBN/SOVON, 2004)

Kaartbijlage 1: Regionale ligging van de onderzoekslocatie

Kaartbijlage 1

Titel: Regionale ligging van de onderzoekslocatie

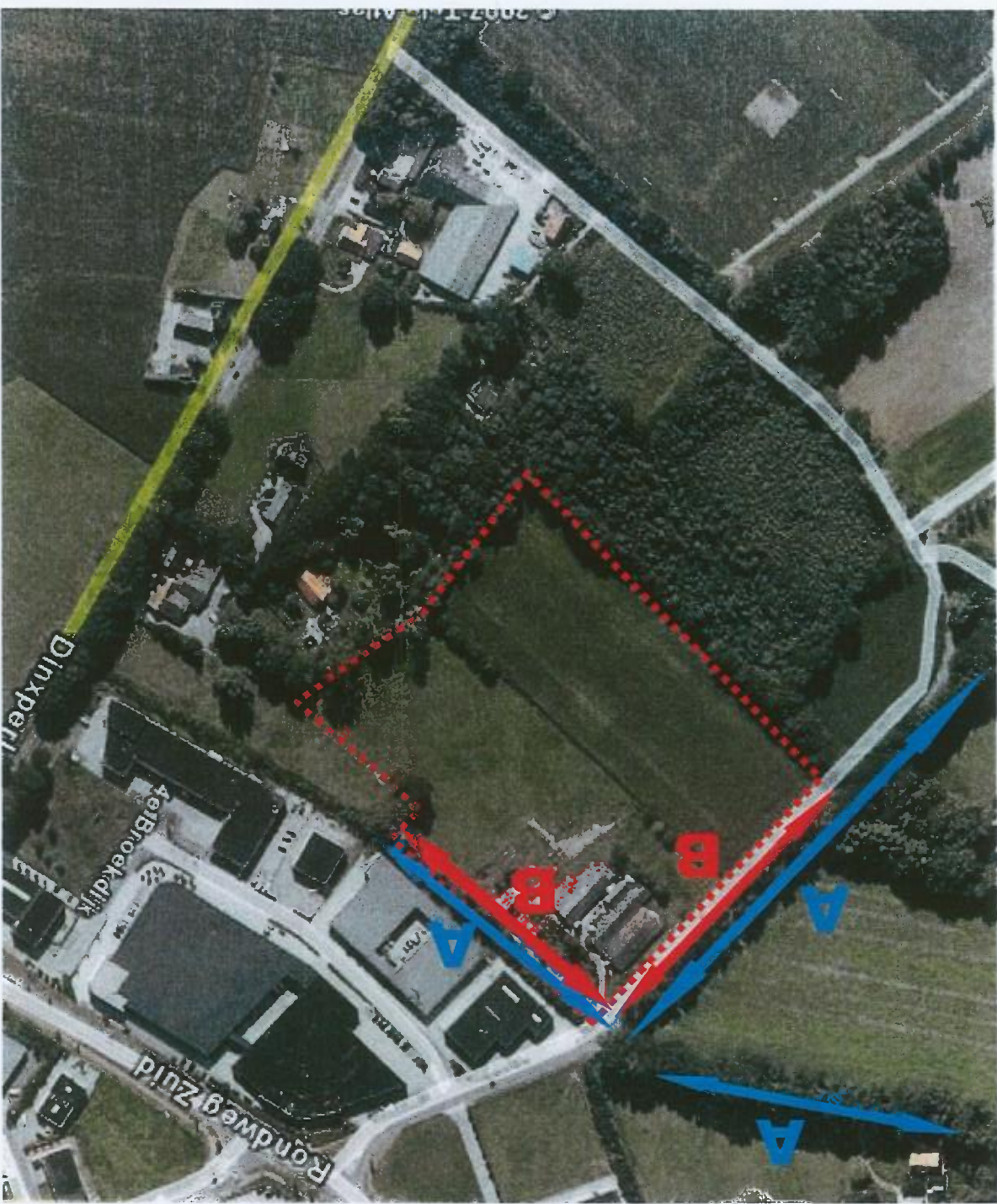
Projectcode: 08L090

Projectnaam: Percelen 4^e Broekdijk te Aalten

CSO Adviesbureau

Datum: 03-06-2008

Kaartbijlage 2: Terreinoverzicht van plangebied

Legenda

..... globale grens planlocatie

A → Aangetroffen vliegroutes

B → Mogelijk conflict met F&F-elementen

Opdrachtgever:
M.E. Vastgoedontwikkeling B.V.

Kaartbijlage 2
Titel: Situatietekening
Project: 08L090
Locatie: Nader Onderzoek
Natuurwetgeving
Vierde Broekdijk te Aalten
CSO Adviesbureau Datum: 03-06-08

Postbus 2
Adviesbureau
M. E. Vastgoedontwikkeling B.V.
3980 CA BUNNIK
FAX NR 030-6571792
TEL NR 030-6594321
E-mail:

Legenda

--- Geadviseerde verbetering

||| Invormige structuur

Opdrachtgever: M.E. Vastgoedontwikkeling B.V.

Kaartbijlage 3

Titel: Planschets

Project: 08L090

Locatie: Nader onderzoek

Natuurwetgeving

Vierde Broekdijk te Aalten

CSO Adviesbureau Datum: 03-06-08

CSO adviesbureau

Postbus 2

TEL NR 030-6594321

E-mail:

3980 CA BUNNIK

FAX NR 030-6571792

